

ОДА ДВУКРОП'Ю

Ніколі не ўзнікала ахвота напісаць оду — «урачысты, патэтычны верш у гонар нейкай гістарычнай падзеі або выдатнай асобы» (В. Рагойша). Але цяпер, калі ў друкаваных творах усё радзей сустракаешся з гэтым ёмістым знакам прыпынку — двукроп'ем, — патрэба ў яго падтрымцы становіцца відавочнай.

Дзве кропкі, размешчаныя адна над другой, — яскравы паказчык лагічнай пабудовы аўтарскага выказвання: яны нібыта спыняюць зрок чытача, прапануюць яму супаставіць папярэдняю інфармацыю з тым, пра што будзе сказана далей. Ён мяркуе: пасля двукроп'я аўтар назаве прычыну, растлумачыць думку, прывядзе аргументы. Як у Івана Мележа: «У другі раз Яўхім ударыць не ўправіўся: на яго, як рысь, увесь падаўшыся ўперад, рынуўся Сцяпан, нецярплівымі рукамі рвануў ззаду за каўнер» або ў Алеся Разанавы: «Я кладуся на дол: мне заўсёды хацелася быць бліжэй да нябёсаў, цяпер — бліжэй да зямлі». І так увесь час, нават калі аўтар афармляе простую мову ці дыялогі-палілогі.

Што мы бачым сёння? «Пра мараль тут размову весці ўвогуле бессэнсоўна — глабальнае сеціва — тэрыторыя, вольная ад маралі». «Чаму працяжнік?» — не разумее чытач. «Чаму ў невялікім сказе два працяжнікі?» — павінна было ўзнікнуць пытанне ў рэдактараў і карэктараў. І адказ можа быць адзіна правільны: пасля слова «бессэнсоўна» павінна стаяць двукроп'е.

Куды ты знікаеш, загадкавае Двукроп'е? Хіба цябе так лёгка пазбавіць свайго належамага месца на засеяным літарамі белым аркушы? Чаму адна рыска — працяжнік — перакрэслівае ўсе твае высілкі, каб усталяваць неабходныя адносіны ў прэзентаванай на паперы думцы аўтара, стварыць патрэбную інтанацыю ў выказванні? Ён, працяжнік, і так займае дастаткова месца, у яго функцыя нечаканасці, выніку, а то і звычайнага спынення думкі ледзь не ў любым месцы сказа! Чаму ж гэты знак заняў тваё сталае месца і тут: «Галактычная федэрацыя планет адпраўляе на Зямлю пасланца з папярэджаннем — калі ўрады не спыняць разбуральныя ўмяшанні ў прыроду, планета будзе знішчана»? Ці ў гэтым: «Сэрца караля Польшчы і вялікага князя літоўскага Жыгімонта Аўгуста разрывалася ад болю і адчаю — яго каханая, яго любая жонка паміралі, і ніхто ўжо не мог бы выратаваць яе ад смерці»? Рэдактар (карэктар) павінен быў дапамагчы аўтару, бо перад працяжнікам напрошваюцца нехарактэрныя для яго пытанні: у першым сказе — «Якім менавіта папярэджаннем?», у другім — «З якой прычыны?».

Чаму ж у Валянціны Аколавай чытаем: «Зразумею аднойчы: не хопіць жыцця, каб наслухацца выраю песні...», а ў іншага аўтара ўжо коска «забівае» двукроп'е: «Аднак мудрая студня разумела, з падлеткаў надта не спытаеш, адно не трэба з іх спускаць вачэй»? У коскі, натуральна, менш моцы, каб засланяць сабою двукроп'е...

Абараняйся, мудрае Двукроп'е, ты мусіш перамагчы і працяжнік, і коску: у цябе большыя магчымасці займаць месца там, дзе трэба думаць! Якая ганаровая місія! І аўтар праз тваю прысутнасць запрашае ўяўнага чытача да сумоўя, імкнецца перацягнуць яго на свой бок, пераканаць у нечым. Як у байцы Уладзіміра Корбана: «Да броду скрозь адзіны падыход: заўсёды псымы кот, старанна поўсць вылізвае сабака і курцы заўжды сябе ў парадак прывядзе». Або ў апавяданні Георгія Марчука: «Калі прасачыць гісторыю адносінаў бацькоў і дзяцей, то выплывае агульная тэндэнцыя: найчасцей і ахвотней мы ўспамінаем пра маці і нясем яе светлы вобраз да апошніх дзён».

Не дам, Двукроп'е, я цябе на здэк,
Засцерагу ў патрэбную хвіліну.
Пакуль не робат піша — чалавек,
То будзе доўгім у двукроп'я век:
Адолею працяжнікавы кпіны.

Пятро ЖАЎНЯРОВІЧ

Паэты Львова — на беларускай мове

Магчыма, і занадта гучна сказаць «анталогія» ў дачыненні да зборніка вершаў майстроў слова з Львова і Львоўшчыны ў перакладзе на беларускую мову. Але несумненна тое, што выхад кнігі «На арэлях натхнення» (Мінск, Мастацкая літаратура, 2018) — добрая падзея сяброўства і сапраўднай літаратурнай дружбы.

Зборнік аб'яднаў пад адной вокладкай вершы паэтаў Івана Франка, Багдана-Нестара Лепкага, Антона Шмігельскага, Багдана-Ігара Антоніча, Міколы Пятрэнка, Расціслава Братуня, Івана Гнацюка, Дмытра Паўлычкі, Уладзіміра Лучука, Рамана Лубкіўскага, Аксаны Сенаковіч, Рамана Кудзька, Міколы Красюка, Яраславы Паўлычкі, Галіны Турэлік, Вольгі Кіс... Шаснаццаць паэтаў, якім дарогу да беларускага чытача дапамаглі адолець улюбёны ва ўкраінскую культуру, літаратуру выпускнік Кіеўскага дзяржаўнага ўніверсітэта Уладзімір Караткевіч, Міхась Калачынскі, народны паэт Беларусі Рыгор Барадудлін, Васіль Зуёнак, Язэп Семяжон, Вячаслаў Рагойша, Уладзімір Марук, выпускнік аддзялення журналістыкі Львоўскага вышэйшага ваенна-палітычнага вучылішча Сяргей Панізінік.

У прадмове да выдання Сяргей Панізінік зазначае наступнае: «...Выдадзеная кніга яднае творчых асобаў, каб ускалыхнуць натхненнем мацярык нашай духоўнай аднасці».

Так, Сяргей Панізінік у 1963—1967 гадах вучыўся ў Львове на ваеннага журналіста. І разам з засваеннем вайскавай практыкі, вайсковых навук, разам з авалодваннем журналісцкай прафесіі ён вырастаў у беларускага, чуйнага і да братняй украінскай мастацкай прасторы, паэта. З таго львоўскага часу — і яго, Сяргея Панізініка, уяўленні пра Івана Франка, пра Львоў у звязках з Беларуссю, з таго часу — знаёмствы з львоўскай літаратурнай, культурнай і, відавочна, нацыянальнай атмасферай.

А Львоў жа, яго блізкія і далёкія ваколіцы, Явараў, Ярэмча, Ужгарад, Івана-Франкоўск, Луцк, Астрог, Заходняя Украіна ўвогуле сапраўды пераплецены з Беларуссю самым цесным чынам. Возьмем хаця б, напрыклад, і такі факт. У 1909 годзе ў Львове выходзіць брашура тады маладога гісторыка і публіцыста Івана Крыпякевіча «Білорусі», у якой аўтар выказаў і такія праніклівыя, надзвычай цёплыя словы: «Сярод беларусаў знайшлі мы шчырыя сяброў і суседзяў. А іначай не магло быць. Амаль усю мінуўшчыну пражылі мы разам з беларусамі; ніколі не было між двума народамі якой-небудзь нягоды... У долі і нядолі ішлі мы ўсе разам». Дарэчы, на 2017 год прыпала 150-годдзе з дня нараджэння Івана Крыпякевіча, акадэміка Нацыянальнай акадэміі навук Украіны, аднаго з найцікавейшых гісторыкаў Украіны. Мо новы зборнік і гэтай даце пазнака?..

Ёсць і другая дата, вылучаная ў эмацыянальнай прадмове Сяргея Панізініка, дата, памятная яму асабіста... У 1967 годзе ў Львове прайшоў вечар сучаснай беларускай паэзіі. Удзельнічала ў ім беларуская паэтэса, перакладчыца Валянціна Коўтун. А з украінскага боку — У. Маторны, К. Трафімовіч, І. Дзенісюк, М. Ільніцкі, Р. Лубкіўскі, У. Лучук, М. Пятрэнка, Я. Паўлычка... А яшчэ ў 1987 і 1992 гадах ладзіліся ў Львове вечарыны памяці Максіма Багдановіча... У іншыя гады — таксама. Я ўзяў у разлік толькі даты, якія можна прывязаць да юбілейнага характару. А ў Мінску ў 1997 годзе Купалаўскі музей правёў вечарыну ў знак 90-годдзя першага беларускага замежнага музея, створанага Іларыёнам Свянціцкім. У тым самым 1997 годзе Сяргей Панізінік выдаў сваю кнігу перакладаў. І былі ў ёй вершы лывавян — Б. І. Антоніча, Р. Братуня, І. Гнацюка, В. Грабоўскага, Р. Качурыўскага, І. Франка...

Я дзіўны бачыў сон. Перада мной нібыта
У пустэльнай дзікасіці бязмежнае плато
І я, сталёвым ланцугом абвіты,
Стаю пад скальнай стромою з граніту,
А далей тысячы такіх, як я, братоў.

Чало ва ўсіх журбой жыцця ўзарана,
І ў кожнага ў вачах гарыць любові жар,
І на руках ва ўсіх гадзюкамі кайданы,
І плечы кожнага дадолю пазгінаны,
Бо нейкі страшны ўсіх гняце цяжар.
У руках у кожнага цяжкі жалезны молат,
І зверху — кліч да нас, пяронам над зямлёй:

«Дзяўбіце гэты ўцёс! Няхай спякота й холад
Не спыняць вас! Выносьце працу, смагу й голод,
Бо ВАМ прызначана скрушыць у друз скаллі!» —

чытаем следам за Уладзімірам Караткевічам вершы неўміручага класіка ўкраінскай нацыянальнай літаратуры Івана Франка «Каменяры».

Многія творы са зборніка ўкраінскіх паэтаў — вершы пра Беларусь, вершы, звязаныя з Беларуссю. Як, напрыклад, «Сонца над песняю М. Багдановіча» Міколы Пятрэнка (пераклад Уладзіміра Марука). «Беларусь — высокая сінеца, / Беларусь — зялёны аksamіт. / Ды чаму здаецца — як на сечы, / Звоняць шаблі, звоняць шчыт аб шчыт?..» І далей: «Беларусь, разбі няволі крыгі, / Орды крывасмокаў прагані!.. / Бач, Скарына, падае нам кнігу / Вольнасці, любові, дабрыні»... Некалькі слоў пра аўтара верша. Мікола Пятрэнка нарадзіўся ў 1925 годзе на Палтаўшчыне. У час акупацыі Украіны нямецка-фашысцкімі захопнікамі быў вывезены ў Германію, тры гады пражыў у гітлераўскім канцлагеры. Пасля вайны працаваў на рыбных промыслах на Камчатцы, затым — у рэдакцыі раённай газеты на Львоўшчыне. Шмат гадоў аддаў журналістыцы. І ўвесь час пісаў вершы. Аўтар шматлікіх кніг паэзіі. Народны паэт Беларусі Рыгор Барадудлін сярод напісанага Расціслава Братунем (1927—1995) знайшоў верш «У Араў-парку»... Пра аднасць культур, народаў, аднасць сапраўднага паэтычнага веравызнання — гэты твор. Бо ў Араў-парку сышліся помнікі паэтам-класікам.

Не быць тут звадзе!

Бярыце прыклад, накаленні:
Тарас бунтоўны на левадзе
Узняўся ў вогненным імкненні;
І Пушкін з маладым парывам
З Уітменам душу з'ядналі.
Паэты тым спрадвек шчаслівы,
Што іх не разлучаюць далі.
Звінела Беларусі мова,
Світаннем неба абдымала.
Ішоў далёк раскутым словам
З вітаннем маладым Купала.

Іван Гнацюк (1929—2005) — паэт-лагернік, які адбываў пакаранне на Калыме. Пасля вызвалення быў выгнаны за межы Заходняй Украіны. Аўтар кніг «Каліна» (1966), «Смага» (1970), «Барэльефы памяці» (1977) і інш. У часопісах пасля смерці паэта былі надрукаваны яго вершы, напісаныя ў калымскіх сталінскіх канцлагерах. Іван Гнацюк перакладаў вершы польскіх, сербскіх і беларускіх паэтаў. Да верша Івана Гнацюка «Над сіняю затокаю надзеі» — эпіграф з Максіма Багдановіча. І верш, зразумела, прывесчаны Максіму... Падборка ўкраінскага паэта ў кнізе «На арэлях натхнення» складаецца з вершаў, якія былі перакладзены вялікім сябрам украінскай літаратуры Уладзімірам Караткевічам.

Ёмістай падборкай прадстаўлены Уладзімір Лучук (1934—1992). Адкрываецца яго раздзел вершам «Пачатак Якуба Коласа». «З народа вырас — гэтак паўстае / з палаткаў урадлівых чуйны колас... / І Слова, чары выдаўшы свае, / пацалавала і сказала ўголас: / — Аддае табе да скону я — / ты мне, паэт, не здрадзь у ачмурэнні, / у душы праўду сей зямля твая / яшчэ ўзгадуе новыя карэнні!..» Перакладчык — Сяргей Панізінік. У сваёй перакладчыцкай дзейнасці Уладзімір Лучук асабліва любіў праявіць да Беларусі (гэта відаць па зборніках «Важкасць», 1967, і «Сябры», 1987).

Нельга не сказаць пра павяз з Беларуссю паэта Рамана Лубкіўскага (1941—2015). Ён працягнуў час узначальваў Львоўскую пісьменніцкую арганізацыю. З'яўляецца адным з заснавальнікаў Міжнароднага фонду Янкі Купалы. Укладальнік кнігі «Максім Багдановіч. Страцім-Лебедзь» (2002) і «Шаўчэнкава дарога ў Беларусь» (2004). Як паэма вялікай любові да Беларусі чытаецца верш Рамана Лубкіўскага «Снягі Беларусі» з прывясчэннем: «Балгарскаму паэту Андрэю Германаву, аўтару верша «Беларускі снег». «Андрэй, гэты снег шлях і мне перабег, / Забавіў, здзівіў, счараваў і мяне ён. / Палоніў і долы, і долю няўспех, / Праз пушчы праходзіў аленем завейным...».

«На арэлях натхнення» — толькі самы пачатак, усяго толькі подступы да вялікай напружанай працы, якая павінна выліцца ў беларускамоўную анталогію паэзіі Львоўшчыны, а мо і ўсяе Заходняй Украіны. Анталогію, якая складзецца з вершаў паэтаў розных пакаленняў, якія выпеставаны Львоўшчынай, Іванава-Франкоўшчынай, Ровеншчынай, Чарнавіцкай старонкай, Хмяльніччынай, Цярнопальшчынай, Закарпаццем, Валыншчынай... І тады беларускія перакладчыкі не забудуцца пра паэтаў Івана Андрусяка, Уладзіміра Барну, Андрэя Бондара, Рыгора Варабкевіча, Восіпа Макавея, Паўла Гірныка, Антона Паўлюка і шмат яшчэ каго іншага ўспомняць... Паэзія Заходняй Украіны, паэзія Львова і Львоўшчыны, класічная і сучасная, — сапраўдны неабсяжны прастор, уважлівае памкненне да даляглядаў якога ўзбагаціць і беларускую нацыянальную паэзію, беларускае мастацкае слова.

Мікола БЕРЛЕЖ